ՆՈՐ-ԴԱՐ

№ 2. Ա.ՌԱՋԻՆ ՏԱՐԻ Չորեքշաբթի 11 Յունվարի **1884** Չորեքշաբթի 11 Յունվարի Ա.ՌԱՋԻՆ ՏԱՐԻ № 2.

Տարեկան՝ 10 րուբլի. վեց ամսվը՝ 6 րուբլի. երեք ամսվը՝ 3 ր. 50 կ.
Հասցէ՝ 5 կոպէկի.
Բաժանորդ դրվումէն Թիֆլիսում միայն խմբագրատանը։

Խմբագրվում էն Հայոց Թիֆլիս. Редакція „Норъ Даръ“ կամ Tiflis, Rédaction „Nor-Dar“.

Խմբագրվումը բաց է ամէն օր (բացի մէն օրերից) ժամը 9-ից մինչև 2-ը։ Յայտարարութիւնները ընդունվում էն ամէն տեսակով։ Յայտարարութեան վճարը բաժին 2 կ. տեղամասերի համար կրկնապատիկ։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ-ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ

ՆՈՐ-ԴԱՐ

ԱՄԵՆՕՐԵԱՅ ԹԵՐԹ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՎՈՒՄ Է ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ **1884** ԹՈՒԱԿԱՆԻՆ ՅՈՒՆՎԱՐԻՑ։

Ծ Ր Ա Գ Ի Ր

I. ՏԷՐՈՒԹԵԱՆ կարդագրութիւններ։
II. Ա.ՌԱՋՆՈՐԴՈՎ, յօդուածներ-առօրեայ ամեն տեսակ խնդիրների մասին։
III. ՔՐՈՆԻԿՈՆ—լուրեր, առօրեայ անցքերի համառօտ տեսութիւններ, պատահական յօդուածներ զանազան նիւթերի վերաբերութեամբ։
IV. ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ—Ռուսիայից և արտասահմանեան ամենայն տեղերից։
V. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ — Քաղաքական կեանքի և երևոյթների վերաբերեալ տեսութիւններ, յօդուածներ և լուրեր։
VI. ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ։
VII. ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ։
VIII. Ա.ՌԵՒՏՐԱԿԱՆ տեղեկութիւններ։
IX. ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ—ֆելիետոններ, պատկերներ, զրոյցներ, վէպեր, վիպատանութիւններ, գիտութեան, գեղարուեստների, արհեստների և արդիւնագործութեան ամեն ճիւղերին վերաբերեալ աշխատութիւններ և քննադատական յօդուածներ։
X. ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ—Հայոց և օտար լեզուներով։

ՏԱՐԵԿԱՆ գինն է 10 րուբլի. 6 ամսուան 6 րուբլի, հասցով 5 կոպ.

Խմբագիր հրատարակիչ ՍՊԱՆԴԱՐ ՍՊԱՆԴԱՐԵԱՆ։

Ծանօթ. „ՆՈՐ-ԴԱՐԸ“-ը կունենայ Թղթակիցներ եւրոպական գլխաւոր և նշանաւոր քաղաքներում. նոյնպէս Թիւրքիայում և Պարսկաստանում։ Թերթին բաժանորդ գրուել կամ նմանագրութեան հետ հարաբերակցութեան մէջ մտնել ցանկացողները դիմում են նմանագրութեանը հետեւեալ հասցէով՝ Тифлисъ, Редакція „НОРЪ-ДАРЪ“ կամ Tiflis (Caucase) Rédaction „NOR-DAR“.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

—

Ա ա ջ Ն ո ր դ ա ց ։—Կնանքը մրցումն է։ Ք ր ո ն ի կ ո ն։—Թվում ակտիվ մեն Ա յ ց ե կ ի ս և Թ ե ր ք ի ա յ ։ Բ ա ն ա խ ո ս ա կ ա ն։ — Պատմութեան առաջ գաղափար։ „Նոր-Դարի“ հրատարակութիւնները։—Յայտարարութիւններ։—

Թիֆլիս. 11-ն Յուն. 1884

ԿԵԱՆՔԸ ՄՐՑՈՒՄԻՒՆ Է

Արդէն ընդհանրացել է մեր ժողովուրդի մէջ այն միտքը, որ ուսմունքը, գիտութիւնը ճառայում է նրա բարօրութեանը և ազատայ սերունդների բարգաւաճմանը, ուստի նպաստին ընդունել է զպրոցների գոյութեան անհրաժեշտութիւնը։

Մենք տեսնում ենք, որ գնալով ամեն տեղի հայերը իրենց հասկացողութեան և կարողութեան համեմատ հատատում են գպրոցներ և պահպանում են նրանց։

Մենք ուրախութեամբ նկատում ենք, որ ուսուցիչների դրութիւնը, գրանց վարձատրութեան չափը անհամեմատ գէպի լաւն են փոխուել։

Ինչ էր առաջ ուսուցիչը և ինչ է նա այսօր։

Առաջ ուսուցիչը մի խեղճ տիբարու էր և տարուկ իւր աշակերտի հօրը կամ մի բռնակալ տուտ-ճգնաւոր, որը ապրում էր աշակերտներից ստացած հաշուքներից կամ ողորմութեամբ ձեռք բերած ռոճիկից։ Այսօր հայ ուսուցչի դրութիւնը անհամեմատ բարձր է և ստացած ռոճիկը տանեակներով չէ հաշվում այլ հարիւրներով։

Պարբերական մամուլը աւելի նոր ժամանակի ծնունդ լինելով նրա անհրաժեշտութիւնը դեռ կատարելապէս չէ ըմբռնել մեր ժողովուրդը և չէ ընդհանրացել նա մեզանում, այն ինչ պէտք էր, որ նա մեր ժողովուրդի համար կենսական պահանջ դառնար։

Կարծել թէ այդ ճանապարհի վերայ մեր ժողովուրդը մի քայլ էլ առաջ չի գնացել, այդ անարդար կը լինէր։ Եթէ այդպէս լիներ այսօր լոյս չէր տեսնիլ «Նոր Դար»-ը և այնքան էլ մեծ համակրութեամբ չէր ընդունուիլ։

Մի բան, որ դեռ նոր է մտել ժողովրդի մէջ և նրա առաջ կամ տալիք օգուտներն մեծամասնութեան համար դեռ անհասկանալի են, ի հարկէ մէկ կողմից անձնազոհութիւն է պահանջվում, միւս կողմից աւելի հասկացողներից օգնութիւն։ Ուստի հարկ չէ կայ որ պարբերական մամուլի գլխաւոր անցնդաղները միհատուին, թուլանան, փոքրոգի լինին։

Կեանքը շարժմունք է և ամեն հօրը կամ մի բռնակալ տուտ-ճգնաւոր, որը ապրում էր աշակերտներից ստացած հաշուքներից կամ ողորմութեամբ ձեռք բերած ռոճիկից։ Այսօր հայ ուսուցչի դրութիւնը անհամեմատ բարձր է և ստացած ռոճիկը տասնեակներով չէ հաշվում այլ հարիւրներով։

Պարբերական մամուլը աւելի նոր ժամանակի ծնունդ լինելով նրա անհրաժեշտութիւնը դեռ կատարելապէս չէ ըմբռնել մեր ժողովուրդը և չէ ընդհանրացել նա մեզանում, այն ինչ պէտք էր, որ նա մեր ժողովուրդի համար կենսական պահանջ դառնար։

Կարծել թէ այդ ճանապարհի վերայ մեր ժողովուրդը մի քայլ էլ առաջ չի գնացել, այդ անարդար կը լինէր։ Եթէ այդպէս լիներ այսօր լոյս չէր տեսնիլ «Նոր Դար»-ը և այնքան էլ մեծ համակրութեամբ չէր ընդունուիլ։

Մի բան, որ դեռ նոր է մտել ժողովրդի մէջ և նրա առաջ կամ տալիք օգուտներն մեծամասնութեան համար դեռ անհասկանալի են, ի հարկէ մէկ կողմից անձնազոհութիւն է պահանջվում, միւս կողմից աւելի հասկացողներից օգնութիւն։ Ուստի հարկ չէ կայ որ պարբերական մամուլի գլխաւոր անցնդաղները միհատուին, թուլանան, փոքրոգի լինին։

Կեանքը շարժմունք է և ամեն երևոյթ նրանում մրցման մէջ է։ Պարբերական մամուլը ամենից աւելի ենթարկուած է մրցութեան օրէնքին։

Թողէք միայն, որ մեր ժողովուրդը լիովին ըմբռնէ պարբերական մամուլի անհրաժեշտութիւնը, թողէք միայն, որ մեր ժողովուրդի մէջ ընթերցասիրութիւնը աւելի տարածուի և նա քաղաքակրթութեան համն առնէ, այն ժամանակ խելացի և լուրջ խմբագրուած թերթը ամենևին երկիւղ չունի անհետանալու և մրցութենից ամենևնին նրան վտանգ կարող չէ սպառնալ։

Ժողովրդին այդ դրութեանը հասցնելու և ընթերցանութիւնը տարածելու համար հէնց մրցութիւնն է, որ հարկաւոր է։ Ոչ ոք կամաւորապէս չի գնալ և չի մեռնիլ, որովհետև իւր գրացիի գոյութեան համար հարկաւոր է, որ նրա շուրջը մեռելութիւն լինի տիրում։

Սպրիւլը կեանք է, իսկ կեանքը—մրցութիւն։

Ս. Ս.

ՔՐՈՆԻԿՈՆ

Շնորհակալութեամբ ստացանք պ. Սարգիս Սարգսեանից լուր „Ազուլեցոց բարբառը (Զոհրաբի լեզուն) լեզուաբանական հետազօտութիւն“ աշխատութիւնը Մօսկվայից։ Գիրքը տպուած է

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՏՈՒԱԾ ԴԱՍԵՐ *)

—

Յայտնի է որ պատմութեան դէպքերը մարդկային կամքից անկախ են կատարվում, թէև մարդիկ մէկտ ձգտումն ունին առաջնորդելու, ուղղութիւն տալու նոցա։ Եւ այդ ձգտումը շատ բնական է. բնդհանրապէս ասելով մարդս քիչ բան գիտէ և շատ սակաւ է Ճանաչում լինքն լրին, իւր օժտելի չափն և սոցա նշանակութիւնը կեանքի մէջս գործչների կարգումն։ Հետևաբար նա միշտ սխալվում է, հանապազ սայթաքելով մինչև անգամ և այն տեղ, ուր ասես թէ Ճանապարհը հարթ, հաւասար էր թուում նրան։

Մեր սերունդը ազգերի կեանքի մէջ պատահած տարօրինակ այլակերպութիւնների՝ մէտամորփոզների՝ ականատես եղաւ։ Մենք լինքներս դեռ ակատեսս էինք, որ Պրուսիան եւրոպական աշխարհի գլխոյ սեռութիւններից ամենատարրն ու չքաւորն էր, և ահա քանի տարի է, որ գերմանական դաշնակցութեան մէջ անգամ երկրորդական գերք բռնող այդ նոյն Պրուսիան քաղաստան մի հսկան Հաշուող գերմանական ազգի անուամբ է խօսում։

Դեռ նոր—ասես թէ երեկ էր—Հնսպանիան Խաչիան կառավարվում էր ատարբական սուվիններով, Ունգարիան Ճնշուած էր ատարբական կենդանականութեամբ, և այդ նոյն Ունգարիան յանկարծ առաջնակարգ գերք բռնեց Աւստրիայի մէջ։ Վերջապէս այս յեղին հնչեց վեց տարիների ընթացքում մենք այնպիսի անակնկալ փոփոխութիւններ տեսանք Բալկանեան Թերակղզու վրայ, որ Բուլղարիան նշանակութիւնը, սերբերի և ռումէնների թագաւորութիւնները մեզ թուում են անհատատալի բաներ, որոնց ոչ մեր լսելիքը կարողացել է ընտելանալ, ոչ էլ տեսութիւնը։

Բոլոր այդ նոյնը դէպքերն Եւրոպական պատմութեան մէջ այնով են նշանաւոր, որ գոքա ոչ թէ միայն շատ արագ կատարուեցան մեր աչքի առջև, այլ և ամբողջ մարդկութեան համար մեծագոյն անակնկալ կերպով տեղի գտան։ Կարծէս, որ գոցա վերայ մի լաւ նորհէր պատմութեան փիլիսոփան, բայց ոչ միայն փիլիսոփան, հապա և իւրաքանչիւր մարդ, թէև Ճշմարտան ասած, ներկայիս մարդկին և մանաւանդ գործիչները սոյնը չեն մտածելու որ և նոյն բանի վրայ։

Պատմութեան դէպքերը չկրաւել չեն ենթարկվում մեր կամքին և հաճոյքին։ Ամենահզոր մարդկին անգամ անզօր են այժ ստեղծել անդ, ուր որ չը կայ այդ այժը. ամենաեռանդուն հայրենասէրն անգամ անկարող է դեռ պահել իւր հայրենիքը պատմութեան բերած չարիքներից։ Ճանենք մի անհատական մարդ, չասենք որ և է ջոկ կուսակցութիւնն, հապա և ամբողջ սերունդները ամբիոր են եղել շղջելու պատմութեան ընթացքը նրանց հաճոյքին համեմատ։ Պատմութեան և բնութեան մէջ ամեն բան այնպէս է կատարվում, ինչպէս պէտք է որ կատարուի և չէ կարող չը կատարուել որոշեալ պայմանների մէջ։

Սակայն ազգերի բարձրանալուն կամ ընկնելուն նպաստող պայմանները շատ ծանր են յառաջ գալիս։ Աշխարհ մարդս չէ նկատում դոցա վերայ, բայց գիտակցաբար կամ անգիտակցաբար մասնակցում է դոցա գոյանալուն։ Եթէ մի ազգ շատ սերունդների ընթացքում, չը նայելով բազմաթիւ արգելքներին, ջանացել է չսեմատանել իւր ներքին ոյժերն և զօրացնել լինքն լրին ի ձեռն աշխատութեան, գիտութեան, վաճառի, յարատև և տոկուն ձգտողութեան դէպի լաւն ու բարին հոգեկան և հասարակական կեանքի ասպարէզներում,—այդ ազգը բարի պատուղ էլ կը հնձէ անշուշտ, որ և կատարուի տալի մի օր նոցա ներքին մեծութեան և միջազգային նշանակութեան մէջ. իսկ եթէ նա երկար ժամանակ մի անկանոն, ջլատուած և բարեկարգութեանց անծանօթ կեանք է վարել, եթէ նա չէ ցոյց տուել գիտութեամբ և հասարակային դատաստատութեամբ բարձրանալու մի արժան ձգտումն, եթէ նոցա առջև երբէք չեն վառուել պայծառ լուսով բուն ազգային մեծութեան խղճմտները, եթէ նա ապրել է միայն իւր առօրեայ ախտերի համար,—այն ժամանակ չնմարութիւն կը լինէր մի ուրիշ բան սպասել այդ տեսակ ժողովրդական կեանքից, բայց եթէ անիծուած և աւերուած։

Մեզ ժամանակակից սերունդին մի առանձին դարմանք պատճառեց գերմանական ազգի զօրութեան վերին աստիճանի արագահաս բողբոջումը։ Մեր աչքի առջև ասես թէ յերաւ մի պատմական հրաշք կատարուեցաւ։ Զոյս, հինգ տարիների կարճ ընթացքում Եւրոպայի գլուխն անցաւ մի պատմութիւն, որի քաղաքական Թուլութիւնն առաջ էր գալիս ազգերի մէջ։ Բայց գերմանական ազգի այժմեան զօրութիւնը, որ ըստ երևոյթին այդպէս յանկարծակի երևան եկաւ քաղաքական ուժի մէջ, Բիսմարկի և նոցա աջակիցների ձեռակերտը չէ։ Այդ զօրութիւնը գարերով էր պատրաստուած և միայն ներկայումս արտայայտուեցաւ ազգի քաղաքական կարողութեան պայծառ փայլմամբ։ Այդ զօրութիւնը կազմողքն էին պէսպէս հասարակային, կրօնական և բարոյական տարրեր, և դոցա մէջ ամենակարևորն և ազդուն այն տարրն էր, որի վրայ սովորաբար ամենից քիչ են ուշադրութիւն դարձնում պետական անձինք։

Մի ազգ ազով է զօրեղ, իսկ ազին՝ գիտութեամբ, դարգացմամբ, լուսաւորութեամբ։ Այս Ճշմարտութիւնն ոչ մի տեղ այնպէս ակներև չատուցուեցաւ, ինչպէս որ գերմանական ազգի Ճակատագրի վրայ։ Ինչ էր պատճառը, որ այդ ազգը, թէպէտ և հզօր գրացիներից շրջապատուած, բազմաթիւ ջոկ ջոկ պետութիւնների տրոհուած, ամբողջ դարերի ընթացքում չահասէր և կռվում իշխանները Ճնշուած, առանին պատերազմների բոլոր պատուհասներով տանջուած, բազմիցս ջարդուած, կողոպտուած և օտարազգի աշխարհակալից ոտնակոխ եղած և լկրտուած—որ այդ ազգը ոչ թէ չը կորաւ, այլ դեռ մեր աչքի առջև առաջնակարգ տեղ բռնեց Եւրոպայի ամենահզոր ազգերի շարքում։ Այն ինչ այժ էր, որ չէ թէ միայն փրկեց գերմանական ազգը, որի քաղաքական ապիկարութեան վրայ մի քան, երեսուն տարի առաջ միայն Ծոյլը չէր Ծաղրում,—հապա և բարձրացրեց դարան նոր ժամանակի պատմութեան մէջ։ Այդ այն ոյժն էր հարկաւ, որն որ չը նայելով բոլոր ներքին և արտաքին ապէտանների՝ երբէք չէր նուազում և դեռ առելով առնում էր այդ ազգի մէջ. այդ գերմանական գիտութիւնն էր, վարժարանն էր, լուսաւորութիւնն էր,—և ոչ այլ ինչ։ Այդ այժը համալսարանների, դպրոցների, վարժապետների և այն ուսումնասիրութեան մէջ էր, որ հանապազ յառաջ էր ազգին։ Խորասիվում էին գերմանական զօրքերը, յաղթահարվում էին գերմանական երկիրները, Թագնում էին երկնի կայտառ աներևոյթ հրեշտակները ու Թագաւորները, բինչ ուզէր անում էր Թշնամին գերմանական քաղաքների և գիւղերի մէջ.—հինն ի վեր տատանվում և կործանվում էր ամենայն ինչ

---

*) Այս յօդուածով անուանի ուսուցիչ Մօզէսեանը կամենում է տեղեկացնել իւր ազգակիցներին մի քանի պատմական Ճշմարտութիւններ, որոնց հետ ծանօթ լինելը կարծում ենք թէ աւելորդ չէ և հայերիս։ Փ. Վ.

Մօսկվայում ընտիր Թղթին վերայ և լինն է 2 ր.։

Այդ աշխատութեան վերայ կը տեղնք առաջիկայ համարներից մեկում մի քննութիւն։

—

Կան մարդիկ որոնք մի ամենօրեայ Թերթին (մանաւանդ երբ Թերթը նոր է) շշմեալատող պայմաններին հետ ծանօթ չեն և տպագրական գործին անտեղեակ՝ այս և այն ցանկութիւններին, մրցքերն են յայտնում, Թէ լինչու հենց սկզբում շատ յայտարարութիւններ, լինչու չը կան Թղթակցութիւն, ֆէլիետօն և այլն։ Այդ մարդիկը չը գիտեն, որ նմանագրութիւնը ինքն է որ այդ ամենը ամենից առաջ տեսնում է տպարանում լուսացնելով։ Երբ այս և այն բաժինը Թերթից պակասում է՝ այդ տեղ ամենից աւելի նեղացողը այդ ինքն նմանագիրն է։ Այսօր յայտարարութիւններ կը լինին, վաղը ընտիր յօդուածներ. այսպէս է պարբերական Թերթի կեանքը։ Լրագիրը ժամանակի զաւակն է և նորա հետ ընթանում է։ Ո՛ր նմանագիրը կարող է ժամանակը վոխել։

—

Կոյս Հռիփսիմէ Թայլրեանցը նուիրել է մի օրինակ „Նոր-Դար“ Զիգբազէնի Աւետեաց եկեղեցիի օրհողաց ձեռքին դպրոցին։ Կոյս Մանեայ Լօրիս-Մելիքեան մի օրինակ—Սանահնոյ ուսումնարանին։ Իշխան Եգնիկ Բէհբութեանցը մի °/₀ օրինակ – Մարիամեան- Ցաղկանեան ուսումնարանին։

—

Թիւրքիայի հայոց Միացեալ Ընկերութեան նպաստ 30 ր. (ստացուած Վ.ուբից պ. Ն. Բահադրեանցից) գրանվում է նմանագրութեան մէջ։

—

Անդրիոմիասեան հաստատուած նամակատութեան Պրիկազը ի նկատի ունենալով նրեն ուղղած հարցերը, վերաբերեալ այն հանգամանքին, Թէ նա լինչպէս կը վարուի վոխատուութեան գործողութիւնը վերջացնելու միջոցին (ликвидація) նրեն յանձնած գրամական առաջերը (տոմսակների և նմանոտղական կասսայ գրքոյկների) և ձեռաց գրաւականները հետ, որոնց տակ Պրիկազը վոչ է տուել դրամ, այսուհետև յայտնում է ընդհանուրն գիտութեանը, որ վերոյիշեալ պրիկազի առաջիկայ վոխատուութեան գործողութեան վերջացնելու միջոցին (վերջացնելու ժամանակամիջոցը դեռ ևս սահմանուած չէ) նրան յանձնած գրամադրութիւնները չեն ենթակայել ոչ մի վտանգի, որովհետև վերոյիշեալ առարկները, մատղուած է յանձնել Թիֆլիսի սեփհական բանկի բաժնեն հետևեալ գլխաւոր հիմունքների վերայ։—

1) Անորոշ ժամանակի առանց ներով, կը տրուի նրաւունք առանց տուղների կամ տառնալ բաժանումից պատրաստի գրամ կամ վոխադրել նոցա սոյն բաժանումի առանձների մէջ։

2) Որոշ ժամանակի առանձին ներով, առանց առանձին պայմանների առանց տուղների, նրաւունք կրտրուի վոխադրել նոցա անորոշ ժամանակով առանձների կամ տառնալ նոցա վոխարէնը ըստ պատրաստի գրամ Թէ և ժամանակամիջոցն էլ լրանալու լինի։ Սակայն եթէ ժամանակամիջոցով նեբս տրուած գրամագլուխները առանց տուղները չեն պահանջեն և Թէ նոցա ցանկութեամբ չեն վոխանակուի անորոշ ժամանակի առանձների, այն միջոց բանկի բաժնումը, միևնոյն ժամանակամիջոցի վերջը կը պահպանէ պայմանները, որոնց հիման վերայ Պրիկազը առանձի ընդունելութիւնը կատարել է։

3) Անձեռնմխելի առանձներ ներով, առանց առանձին պայմանների առանց տուղների մասին կը տրուի 4% անընդհատ արդիւնաբեր տոմսակներ։

4) Բանկի բաժանումում կրըտրուի Պրիկազի նմանոտղական կասսայում Պրիկազի նմանոտղական կասսայի առանձները, իսկ լինչ վերաբերում է Պրիկազում գրաւ դրած իրերին (ձեռաց առանձներ) այդ ժամանակ այդպիսի առանձները Պրիկազը նրա վոխատուութեան գործողութիւնը վերջացնելու միջոցին հնարաւորել է յանձնել վերոյիշեալ բանկի բաժանումին, որը ընդունելով վոխատուներից տուած գումարները, կվերադարձնի ըստ պատկանելոյն գրաւ դրած իրերը։

Պետերբուրգում 1884 թ. աշնանը լինչպէս հաղորդում է „Русскія Вѣдомости“ լրագիրը, պատրաստուում են կազմելու լրագրներին, տպագրած հեղինակութիւնների և տպագրութեան պատկանելի գործիքների աշխատհանդէս։

—

„Новость“ լրագրի ասելութեամբ Պետերբուրգում կերոսինի ծախելու կեղծ առնները գալիքին իրենց վերայ կատաւարութեան ուշադրութիւնը։ Բանը նորանումն է, որ վաճառականները մեծ ծանոթութիւնը ունեցող կերոսինը Ամերիկայի կերոսինի տեղ է ծախում, իսկ ռուսաց կերոսինն անուանի ծախում են ստոր տեսակը և խառնուրդ կերոսինի ուրիշ նւղերի հետ, որոնց տառնում են վինած նոյն նախիճից, այն է օտարօրէն և օրէսով նւղերի հետ։ Ամերիկայից Ռուսիա բերած կերոսինը այնքան սահուն է, որ շատ հասիս դէպքերում գնողը տառնում է խնկական ամերիկեան կերոսին, այնպէս որ վերջինների տուած արժանաւորութիւնները, նոյնիսկ վաճառականների կեղծումները պատրանում են ամբողջապէս Ռուսաց կերոսինին, որը տարբերվում է ամերիկեան անունով են ծանոթում։

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԼԷՅՊՑԻԳ. դեկտ. 26-ին 1883 (Թղթակից „Նոր-Դար-“ի)։—Անցեալ անգամ ի մէջն այլոց յիշել էի, որ գարնջուրը գերմանական հասարակական կեանքում մեծ կշռմնական, բայց վոչը դեռ չէ կատարում։ Գերմանացին առանձին հաճոյութեամբ խմում է գարեջուրը նւր ընկերակիցների և բարեկամների շրջանում։ Սրա նշանակում են մի որ և է ընտրութեան նւրութեան ժողովներ տեղ և այնտեղ երեկոյեան հաւաքվում են մի սեղանի շուրջ։

Այստեղ համարեա ընտրութեան չը կայ, որտեղ շաբաթական մի երկու անգամ այդպիսի ժողովներ տեղի չունենային։ Այս ընկերութիւններից շատերը ունեն յատուկ ձևով կարած գլխարկներ, որ զգեստ են անում այսպիսի երեկոյեներին միայն սեղանի շուրջը նստած ժամանակ։ Հարևանցի կերպով նայելով այս ժողովների վերայ, մենք ոչ մի օգուտ չենք կարող տեսնել այդ ընկերութիւնների մէջ, բայց իսկապէս այս ժողովները ունեն նշանակութիւն ունեցող ռուս լեզուագէտներին, երկու տասնեակ էլ չենք հաշուել։

Երկու հարիւր լեզուագէտ, և սոցա շարքում օրսիսի անուններ։—Վոլֆ, Նէրուէլ, Բեօկ, Թօմֆըրդ Հէմման, Օֆֆրդ Միւլլեր, Բիչլ, Մոմզէն և գերմանական սիւնեը հանդիսացող այն սերճ Փրայանգը, որանց հանդէպ կարելի է դասել միայն Ֆ.Ջ. դարու Փրանսիական լեզուագէտներին՝ նոր Եւրոպական լեզուագէտներին ռուսաց Ճշմարտութեան մէջ լեզուագիտական ուսման Ճշմարիտ հիմնադիրներին, որոնք են Ակսակովը, Նէմէկս, Լամբին, Սոմէզ, Կագօրսն և այլն։ Երկու հարիւր լեզուագէտ, այն էլ միայն նշանաւորներից։ Բայց լինչքան եղած պիտի լինէր գոցա Թիւն առ հասարակ. քանի շաբաթվութիւնները գրեցին գոքա, քանի տպագրութիւնները հրատարակեցին, լինչքան ծանոթութիւնները աչքն հին հեղինակները վրայ, քանի հարիւր գանարները սիրեցին, քանի ու քանի գիտութ աչքն։ Անհրաժեշտ է մեզ ենթակայել այդ ամենը՝ գէթ փոքր ի շատէ հասու լինելու համար, Թէ լինչ ուսումնական կեանք ունի արևմուտքը և յատկապէս Գերմանիան։

Գիտութիւն ունեցող ռուս լեզուագէտները, երկու տասնեակ էլ չենք հաշուել։

Երկու հարիւր լեզուագէտ, և սոցա շարքում օրսիսի անուններ։—Վոլֆ, Նէրուէլ, Բեօկ, Թօմֆըրդ Հէմման, Օֆֆրդ Միւլլեր, Բիչլ, Մոմզէն և գիտութեան սիւնեը հանդիսացող այն սերճ Փրայանգը, որանց հանդէպ կարելի է դասել միայն Ֆ.Ջ. դարու Փրանսիական լեզուագէտներին՝ նոր Եւրոպական լեզուագէտներին ռուսաց Ճշմարտութեան մէջ լեզուագիտական ուսման Ճշմարիտ հիմնադիրներին, որոնք են Ակսակովը, Նէմէկս, Լամբին, Սոմէզ, Կագօրսն և այլն։ Երկու հարիւր լեզուագէտ, այն էլ միայն նշանաւորներից։ Բայց լինչքան եղած պիտի լինէր գոցա Թիւն առ հասարակ. քանի շաբաթվութիւնները գրեցին գոքա, քանի տպագրութիւնները հրատարակեցին, քանի հարիւր գանարները սիրեցին, քանի ու քանի գիտութ աչքն։ Անհրաժեշտ է մեզ ենթակայել այդ ամենը՝ գէթ փոքր ի շատէ հասու լինելու համար, Թէ լինչ ուսումնական կեանք ունի արևմուտքը և յատկապէս Գերմանիան։

Գիտութիւն միայն մի ջուղի մէջ գիտնականները Թիւը հարիւրներով հաշուող մի ազգ անշուշտ շատ բարձր կանգնած պիտի լինի մտաւորական զարգացման աստիճանի վրայ։ Այդ աստիճանի մասին առաւել պարզ գաղափար ստացած կլինինք, եթէ ի մեր առնենք, որ դասական հնութեան ենթական լաւ կողմը—նորանք դէպք են ներկայացնում մտքերի չօշափման։ Ախհեստուորը պատմում է իւր լսածը, տեսածը և կարդացածը, բանաւորը՝ իւրը. վաճառականը՝ իւրը և այլն և այլն և այդպիսով փոխադարձաբար օժանդակում են միմեանց զարգացման. քանի գնում, այնքան զարգանում է ստացած մէջ ընկերական ոգին, ընդհանուր այժմով զբաղելու ընդունակութիւնը։

Բանի բարձրանում է գաստակարգի զարգացման հօրիզոնը, այնքան և առաւել բարձր նպատակներ են ձգտում այսպիսի ընկերութիւնները։ Եւ այսպէս սկսած յետին աշխատաւորից մինչև բարձր համալսարանականը՝ ամբողջ բոլորը ունեն իրենց ընկերութիւնները և ամեն իւրաքանչիւրը իւր զարգացման համեմատ օգտվում է այս ժողովներից։

Մի քիչ ապահենք և շուտով դէպք կունենանք մանել այսպիսի ընկերութիւններից մեկի ժողովը։

Վերջին ամսում մի վարժուհի Դրէզդենից ուղարկել էր Լէյպցիգի ուսուցչներին իւր նոր հեղինակած այբբենարանը, որով հեղինակը կամենում էր սկզբնական գրագիտութիւն ուսուցանելու մի նոր մեթոդ ներկայացնել Լէյպցիգի ուսուցիչները ընկերութիւնը։ Այբբենարանը այն նպատակովն էր կազմած, որ, լինչպէս ներքևը կը տեսնենք, կատել Փրէօբէլեան ուսումնարանները ժողովրդական ուսումնարանների հետ։

Նախ քան տեղեկութիւն տալը ժողովի և նորա նիստի մասին՝ մի երկու խօսք ասեմ այստեղի մանկավարժական ժողովների մասին ընդհանրապէս։

Նախնեաց տարիներում եղել են և այս ուսուցչական և ուսանողական մանկավարժական ընկերութիւնները բայց այս տարի գործում են միայն երկուսը. Լէյպցիգի ուսուցիչների ընդհանուր ընկերութիւն և միւսը հերբարթեական ուղղութիւն ունեցող ուսուցիչների. սա հինա 12 անգամ ունի, մասնակցում է և առաջինին։ Առաջինի անդամները բազմաթիւ են. ունի հեղինակութիւն ունեցող մանկավարժներից և պատուաւոր անդամները և մի և նոյն ժամանակ մի պատմական անցեալ։

Հինա մտնենք այս վերջին ընկերութեան խորհրդարանը, որտեղ քննութեամբ է վերոյիշեալ այբբենարանը։ Ժողովարանը ներկայացնում է բէստօրանի մի մեծ դահլիճ. պատերի վրայ կախ են արած Սաքսոնիայի Թագաւորի և Բիսմարկի պատկերները ու ընկերութեան խորհրդատու նշաններ նկարներով ու զրօշակներով։

Այսօր բուֆէտի տեղը բռնել են նախագահը, քարտուղարը և հեղինակ օրիորդը։ Ժողովը դեռ չէ բացուել, ամեն մարդ շտապում է իւր տեղը բռնել։ Այսօր սովորականին հակառակ եկել են շատ և շատ վարժուհի օրիորդներ ու տիկիններ, որ բազդ ունենան հանդիսանալու նրենց սեռակից չարքանակին։ Փոքր փոքր սեղանների շուրջը խումբ-խումբ նստում են միմեանց ծանոթները, խօսում, ծիծաղում ու քըքչում են։ Ժողովի բացումը մօտենում է, ուստի Թէ վարժապետ, Թէ վարժուհի բարձրացնում են սեղանների վրայ շարուած կարմիր ու սպիտակ գարեջուրը և առենախօսութեան պատրաստուելու համար՝ շտապում են Թաց անել նրենց կոկորդը։ Փակագծի մէջ յիշեմ, որ երբ հայ ուսանողներս մի գերմանացի ուսուցչի հետ գալիս էինք ժողով, նա ժողովի մասին խօսք բացուելիս ասաց, որ եթէ վարժուհին գեղեցիկ լինին, աւելի մեղմ կը քննեն նորա հեղինակութիւնը։ Երբ տեսայ վերոյիշեալ վարժուհուն, որը մի տգեղ ու հասակաւոր օրիորդ էր (ասէի, Թէ չասեմ. մի աչքով էլ կոյլյամաքիցս անցաւ „մեր տղայ բանդ բուրդ է երևում“, մանաւանդ, բսպասենք վերջին։

Օրիորդը Թրջեց կոկորդը (գարեջուր չէը) և բէմ բարձրացաւ։ Բաժանները անձէն լրենց տեղերը շարուեցին և սկսեց ընդհանուր լռութիւն։

Ձառախօս օրիորդը պիտի սկսի ուսուցչական խմբին ասաց՝ որ Լէյպցիգի ուսուցիչների մասին շատ գովեստներ է լսել և այս պատճառով իւրեան պատուի համարեց իւր գործը ենթարկել մի այսպիսի ուսուցչական ընկերութեան քննութեանը։ „Որովհետև մեր կեանքը շատ կարճատև է, շարունակեց օրիորդը, այս պատճառով մենք պէտք է աշխատենք, լինչքան կարելի է, համեմատարար աւելի կարճ միջոցում աւելի շատ գործ կատարել։ „Սոյն նպատակին հասնելու իրրև օժանդակ միջոց,

ասաց Հա
աշխատութ
աշակերտ
սում նախ
ժողովրդա
Հետո եզա
ցանել։ „
սումնարան
աշակերտ
Հենց եզա
ես (Fisch
պատրաստ
կարգ մեկ
մանակ մ
օրից նոյն
րելի է կ
պատերը։
լինչպէս
զանակով
րից կան
գծերից ն
կան տատ
խօսել իւր
մունքներ
որ նա իւր
իւր գործ
էր հնարո
Չը նայ
լինքն էր,
կարճ մեկ
ես պէտք
այնքան
կանհնար
պէտք է
ուսումնա
Ես ամեն
ժողովրդ
ուսումնա
տարի ես
ուրախու
ուսումնա
ես ամեն
ժողովրդ
ուսումնա
տարի ես
ուրախու

ուր անդրդուելի և հաստատուն էր Թրուսիան, բայց և այնպէս երբէք չէին անհետանում Գերմանիայի մէջից ուսումն ու գիտութիւնը, փիլիսոփայի մտքն ու բանաստեղծի ոգեշունչ խօսքը, և ահաւասիկ այդ սակաւ գնահատուող և կամ խոպան մտաւորականի արտադ, բայց Ճշմարիտ դօրութիւնից էր յառաջ գալիս մեկ գերմանական ազգի փրկութիւնը։

Մենք, որ պատանեկան հասակից Ճանաչում ենք Գերմանիան և ծանօթ ենք նորա հետ յատկապէս իւր համալսարանների շնորհով, ուր որ լրացրել ենք մեր կրթութիւնը, իւր գիտնականների շնորհով, որոնց հետ յաճախ գործ ենք ունեցել, այն յարատև և ամենօրեայ օգնութեան շնորհով, որ հասցնում են մեզ մեր մտաւորական գրաղմունքների մէջ Գերմանացի ուսումնականների ամեն տեսակ երկասիրութիւնները,—մենք մեզ լաւ լիովին գգացել ենք Գերմանիայի մտաւորական կարօտութեան անհունին անսահմանի լինելը։ Բայց նոքա որ իրենց պարտաւոնով կամ դասախօսական-թիւնով անմիջական և շարունակ յարաբերութիւն չեն ունեցել գերմանական պիտութեան հետ, նոքա հասկանալ անգամ չեն կարող մեր երկուազածութիւնները այդ գիտութեան առջև և առ հասարակ—համաձայն ասինք—մեր երկրպագութիւնը, որ՝ ընծայում ենք առհամարհ մտաւորական ուժին։ Մի անգամ չէ, շատ անգամ ստուած է եղել ռուսների մէջ, Թէ այդ արհամարհանքն ա-

սելիքը և հիանդ է ազով, Թէ նա մրցքով անհամեմատ Թոյլ է ռուս ազգից որն որ երբև ամենից աւելի ընդունակ է ըմբռնել Ճշմարտութիւնը։ Այդ խմատուներին հետ չենք վիճել և չը պիտի վիճենք...

Ահա մի գերազ, որ նոր է լոյս տեսել և նոր է տատացուել տարաշխարհիկ։ Սորա հեղինակն է նոր վախճանուած Կոնրադ Բուրսեան գերմանացի գիտնականը և վերնագիրն է՝ „Պատմութիւն գասական լեզուագիտութեան Գերմանիայի մէջ“ (Geschichte der classischen Philologie in Deutschland)։ Այս գիրքը անտարակոյս շատ սակաւ ընթերցողներ կը գտնի Ռուսատանի մէջ, միևնոյն ժամանակ և այն մարդկինների շարքում, որոնք որ քան պատճառ չեն անգամ և այն մարդկինների շարքում, որոնք որ քան պատճառ չեն անգամ և այն մարդկինների շարքում, որոնք որ քան պատճառ չեն

վերաբերեալ ուսման հետ միասին ամենահրաժեշտ կերպով պիտի ծաղկէին նաև միւս գիտութիւնները, մանաւանդ դասական լեզուագիտութեան հետ սերտ կապ ունեցող գիտութիւնները (պատմութիւն, երաւաբանութիւն, համեմատական լեզուագիտութիւն և այլն), և որ դորա հետ զուգընթացարար պիտի ծագէը նոյնպէս և մի զօրեղ գրականական յառաջադիմութեան և շատ հնամեայ գեղարուեստական զարգացումն։ Սակայն լինչ կարիք ունինք ենթադրութիւնների պնդելու, քանի որ մեր առջև ծանրակշիռ և պերճախօս փաստեր են դրուած։ Մեզ յայտնի է, որ գերմանական գիտութեան մշակները չէ Թէ միայն դասական լեզուագիտութեան մէջ հաղարաւոր են, այլ Թէ նա իւր ամեն մասերի մէջ էլ ամենաժիր կեանքով է տպրում, անհամեմատ առաւել, քան ուր և իցէ, մարդկի զբաղեցնելով իւր ծառայութեան մէջ և յատուկարելով իւր յատուկագիտութիւնը և ձեռն պարբերարար լոյս տեսնող հանդէս ու հատած ուսումնական գրուածքները և անթիւ մասնագիտական հրատարակութիւնները, առանց որոնց գիտութեան ամենառանկ Ճիւղն անգամ կարող չէ տպրել Գերմանիայում —վերաբերեալ դա եգիպտագիտութեան („Zeitschrift fur Egyptische Sprache“, տարին 4 անգամ), կամ Թէ չնորի նամատարութեան „(Hund“. ամիսը 2 անգամ *)։ Գիտենք նա և, Թէ լինչ

*) Մեր ձեռքի տակ գտանուող միայն

է վերոյիշեալ այբբենարանը։ Ժողովարանը ներկայացնում է բէստօրանի մի մեծ դահլիճ. պատերի վրայ կախ են արած Սաքսոնիայի Թագաւորի և Բիսմարկի պատկերները ու ընկերութեան խորհրդատու նշաններ նկարներով ու զրօշակներով։

Այսօր բուֆէտի տեղը բռնել են նախագահը, քարտուղարը և հեղինակ օրիորդը։ Ժողովը դեռ չէ բացուել, ամեն մարդ շտապում է իւր տեղը բռնել։ Այսօր սովորականին հակառակ եկել են շատ և շատ վարժուհի օրիորդներ ու տիկիններ, որ բազդ ունենան հանդիսանալու նրենց սեռակից չարքանակին։ Փոքր փոքր սեղանների շուրջը խումբ-խումբ նստում են միմեանց ծանոթները, խօսում, ծիծաղում ու քըքչում են։ Ժողովի բացումը մօտենում է, ուստի Թէ վարժապետ, Թէ վարժուհի բարձրացնում են սեղանների վրայ շարուած կարմիր ու սպիտակ գարեջուրը և առենախօսութեան պատրաստուելու համար՝ շտապում են Թաց անել նրենց կոկորդը։ Փակագծի մէջ յիշեմ, որ երբ հայ ուսանողներս մի գերմանացի ուսուցչի հետ գալիս էինք ժողով, նա ժողովի մասին խօսք բացուելիս ասաց, որ եթէ վարժուհին գեղեցիկ լինին, աւելի մեղմ կը քննեն նորա հեղինակութիւնը։ Երբ տեսայ վերոյիշեալ վարժուհուն, որը մի տգեղ ու հասակաւոր օրիորդ էր (ասէի, Թէ չասեմ. մի աչքով էլ կոյլյամաքիցս անցաւ „մեր տղայ բանդ բուրդ է երևում“, մանաւանդ, բսպասենք վերջին։

Օրիորդը Թրջեց կոկորդը (գարեջուր չէը) և բէմ բարձրացաւ։ Բաժանները անձէն լրենց տեղերը շարուեցին և սկսեց ընդհանուր լռութիւն։

Ձառախօս օրիորդը պիտի սկսի ուսուցչական խմբին ասաց՝ որ Լէյպցիգի ուսուցիչների մասին շատ գովեստներ է լսել և այս պատճառով իւրեան պատուի համարեց իւր գործը ենթարկել մի այսպիսի ուսուցչական ընկերութեան քննութեանը։ „Որովհետև մեր կեանքը շատ կարճատև է, շարունակեց օրիորդը, այս պատճառով մենք պէտք է աշխատենք, լինչքան կարելի է, համեմատարար աւելի կարճ միջոցում աւելի շատ գործ կատարել։ „Սոյն նպատակին հասնելու իրրև օժանդակ միջոց,

մի տետրակից տեսնում ենք, որ Գերմանիայի մէջ լոյս են տեսնում մինչև անգամ կազմարարութիւնն, ճարտարապետութիւնն, ներկարարութիւնն, շաքարագործութիւնն, Թղթագործութիւնն, առաղձագործութիւնն, գլխարկագործութիւնն, կաշեգործութիւնն, ջուլայարութիւնն, դարբնութիւնն, հայտնի մրգաագործութիւնն, կօշկակարութիւնն, և այլն և այլն, վերաբերեալ շաբաթական և ամսական փոք փոք լրագրներ. գիտութիւնն և արհեստները ոչ մի Ճիղ չկայ, որ գէթ մի քանի հատ մասնագիտական լրագիր չունենար Գերմանիայում։ Փ. ՀՎ.

ասաց Հառաչօսը, ես ասել եմ մի աշխատութիւն, որի նպատակն է այն աշակերտներին, որոնք Ֆրէօբէլեան ուսումնարաններից տեղափոխում են ժողովրդական ուսումնարան, աւելի հեշտ եղանակով գրել կարդալ ուսուցանել։ „Որովհետև Ֆրէօբէլեան ուսումնարաններում արդէն սովորել են աշակերտները ցանցերի մէջ զանազան ձևեր կազմել, այս հանգամանքից պէտք է օգուտ քաղել ժողովրդական ուսումնարաններում„։ Օրիօրդը ցոյց տուեց թէ ինչպէս նա վերլուծական (analytisch) եղանակով երկար ժամանակ պարապել է երեխաների հետ դասերը կազմելով. ներկայացրեց մեկնոյն ժամանակ մի ընդհանուր ձև (գծագիրը), որից նոյն վերլուծական եղանակով կարելի է սահանալ բոլոր լատինական դասերը։ Յոյց տուեց նոյնպէս թէ ինչպէս յօդաւորական (Syntetisch) եղանակով հասարակ ուղիղ ձողերից կամ գծերից և կիսամամարաձև գծերից նա կազմել է բոլոր լատինական տառերը։ Օրիօրդը երկար մէջտղ խօսեց իւր մանկավարժական պարապմունքների մասին, բայց երևում էր, որ նա իւր եղբայրացութիւններից աւելի իւր գործատնութեան (praktik) վրայ էր հիմնում, քան գիտութեան։

Ը՛նդ նայելով որ ժողովարանը շատ լիքն էր, խօսողները այնքան չեղան և կարճ միջոցում լուրեանց եղբայրացութիւնը տալին։ Ժողովականներից մի քանիսը բազմակողմանի քննելով օրիօրդի գործը, քաղաքավարի կերպիւ հասկացրին պատուելի հիւրին, որ շատ ցաւում են, որ նա շատ քիչ տեղեկութիւն ունի մանկավարժութեան գրականական աշխարհից. որ այն, ինչ ինքը կամենում է երբէ նորութիւն ներկայացնել, շատ և շատ առաջ էլ կար և որ հիմա աւելի բնական են համարում տառերը կազմելում գործ ածել յօգաւորական (syntetisch) մեթոդը։

Դալով երկրորդ հարցին, այսինքն Ֆրէօբէլեան ուսումնարանները ժողովրդական ուսումնարանների հետ համեմատելու առաջարկութեանը, ժողովը գտաւ, որ դեռ ևս շատ վաղ է այդ հարցի վրայ մտածելը, քանի որ դեռ շատ տարբերները պէտք է անցնին, մինչ Գերմանիան այնքան Ֆրէօբէլեան ուսումնարաններ կունենայ, որ սոքա կարողանալին լրացնել ժողովրդական ուսումնարանները պահանջը։ Այստեղ չը մոռանանք յիշել, որ ժողովրդականներից երկուսը յայտնեցին և մէջն այլոց ինձ համար բոլորովին անսպասելի կերպով այն կարծիքը, որ Ֆրէօբէլեան ուսումնարանները աշակերտները երբ մտնում են ժողովրդական ուսումնարան, աւելի անընդունակ, անուշադիր և անհանգիստ են լինում։ Այս կարծիքին բոլոր կողմերից այո, այո, լսուեցաւ։ Այս կարծիքը ինձ մոլեթը մնաց, թէ ինչն էր նախապէս աւելի տալիս այս ուսուցչներին մի այսպիսի կարծիք յայտնելու։ Երբ ինձ կարողանամ պարզաբանել այս հարցը, մի այլ անգամ կը գրեմ։ Այո, Ֆրէօբէլը ունի և հակառակորդներ, բայց մեկին ճանապարհը բռնողները ասում են, որ եթէ Ֆրէօբէլի հետևողները այնքան մոլեռանդութեամբ չը հետևին նորա սկզբունքներին, աւելի առատ արդիւնքները կարելի կը լինէը սպասել Ֆրէօրէլեան ուսումնարաններից։

Ցետոյ խօսեցին գասագրքի մասին, թէ նա շատ տեղը ունի, որոնք երեխայի համար դիւրամարս չեն, որ մեհեռնոյն ժամանակ հեղինակը ընդհանրապէս այնպէս չը պէտք է կազմէը գասագիրքը, որ երեխան վոխանակ նորան գիտակցաբար ուսանելու, կարողանար հետաքրքրութեամբ բերան անել և այլն և այլն. մի խօսքով ջարդ ու վշտը արին։ (Այս միջոցին գնացայ իմ վերոյիշեալ ծանօթ ուսուցչին և ասացի. ա- X. եթէ որ այս օրիօրդը մի այլ գեղեցիկ օրիօրդ ուղարկէը իւր մեթոդը պաշտպանելու, ինչպէս էք կարծում, ժողովրդին չէը գանի„։—Գուցէ, ասաց բարեհաճս,—բայց մենք դեռ ևս վստահութեան կանայք չունենք։—Իմ ծանօթ ուսուցչներից մէկի աչքերը յանկարծ բնական Բիմարկի պատկերի վրայ. նա վեր կացաւ և ասաց, որ նոքա Կանցլերը հիմա արգելում է լատինական տառերը գործ ածելը (Բիսմարկը ասում է, որ լատինական կոկ տառերը համապատասխան չեն գերմանացու հոգուն և մարմնոյն. պէտք է տառերը գերմանացու պէս խորհ ու փորձ, կոշտ ու պլոշտ լինին) և երկրորդ բան գերմանական տառերը այն յարմարութիւնը ունին, որ երեխան թէ լրագրներում և թէ այլ դէպքերում

Պարզ է, որ Գերմանիայի ազգի քաղաքական գօրութիւնը ստեղծուած չէ Բիսմարկի համաբաձակ ծրագիրներով, այլ ազգի կրթութեան հարազատ արմատն է, մի ազգի, որն որ նախ մտաւոր զարգացումն և պետական ու հասարակական բարեկարգութիւն ձեռք բերելու վրայ ամփոփեց իւր բոլոր ջանքը և ասա թէ մի պետական մեծութիւն և միջազգային բարձր դիրք գտաւելու համար էլաւ։ Բիսմարկն ու Մօլթկէն միայն ազգային ձգտումների գործիչներ և ազգային ոյժերի լիմաստուն դեկավարներ հանդիսացան։ Այդ ոյժերը կամաւ անձնատուր եղան նոցա վարչութեանը պետական և ազգային բարձր նպատակների հասնելու համար. բայց մի վայրկեան անգամ ներելի չէ երկրայել, որ այդ նպատակները անբարգաւծելի կը մնային,—ինչքան էլ հանճարեղ լինէին գերմանական նոր շարժման գլխաւոր հերոսները,—եթէ այդ կրթարգութիւնը ակներև նախապատրաստած չլինէը Գերմանիայի մտաւոր կրթութեան վսեմ զարգացմամբ։

Գիտութեան և ընդհանուր ազգային լուսաւորութեան վրայ հաստատուած բարգաւծումին մտաւոր կրթութիւնն ազգի ժամանակումս մի անհրաժեշտ պայման է նրբաքանչիւր պետութեան համար, որն որ կամենալ լինել հզօր և ներքուստ և յարաբերութեան և լրումն ածել ազգային քաղաքականութեան նպատակները։ Սակայն ինքն կրթութիւնն էլ անզօր կլինի մի ազգի դժբաղդութեան առաջը առնել, եթէ նորա պետական և հասարակական կարգը նախապատրաստած լինի պետական և ազգային կեանքի ներդաշնակութիւնը վայելող նորանոր պայմաններով։ Ցրանսիական ազգի մտաւոր կրթութիւնը ազդէն գարեբէ և վեր շատ բարձր է կանգնած և ընդհանրապէս ասելով՝ գերմանականից էլ բարձր է, բայց այդ կրթութիւնը չը փրկեց Ցրանսիան ամենաչար ճգնաժամից երկրորդ կայսերութեան ժամանակ։ Մեռս կողմից՝ այդ դարերով միութեան հակառական մտաւոր կրթութեան՝ կուլտուրայի ոյժն այն բանի մէջ երևեցաւ, որ Նապոլէոնի վարչութեան կորստեան անդունդի եզերքը մղուած Ցրանսիան յանկարծ դէպի մի նոր կեանք յառաջիման առաւ, և այնպիսի դիւրութեամբ, որի վրայ թէ հմայն աշխարհ զարմացաւ և թէ թշնամին ապշած մնաց։ Անտանելի տառապանքներից մի ժրաջան գործունէութեան հաւմար ոգևորուած ազգի խաղաղ գործունէութիւնն այնպիսի ուժգնութեամբ վայելեցաւ, որ արտաքին և ներքին ահեղ պատերազմներից և հինգ միլլիարդի տուգանք վճարելուց յետոյ հազիւ մի քանի տարի անցած և ահա Ցրանսիան բոլոր Եւրոպական ազգերից աւելի ծաղկեալ զբամական վիճակ ձեռք բերեց և թագաւորում էր առևտրական և գեղարուեստական միջազգային հանդէսներում, մինչ ամեն պարագաների մէջ էլ վերսին նոյն տեղը բռնելով, զարհուրանք էր ազդում նպատակի մէջ. ցանկալի, որ „Նոր-Դարը“ մեզ՝ Հայերիս համար մի նոր քաղաքակրթեալ և բարոյապէս զարգացեալ երիտասարդութիւն պատրաստէ։

Ստեղծում եմ առաջին նամակս 83-ի դեկտ. 14-ին գրել. որովհետև, ինչպէս որ կարծում եմ, հազիւ մինչև 84-ջնուարի 14-ին սառնաք. այդ յառաջ է գալիս տաճկական վոստոսի անկանոնութիւնից. սակայն, կարծում եմ, որ թղթակցութիւն սկսելու համար, առհասարակ պէտք է ընթերցողներին ծանօթացնել այն քաղաքի հետ՝ որտեղից լինում է թղթակցութիւնները. ուստի այս նամակով ևսկ կաշխատեմ Որսահայոց այնքան հետաքրքրող Վանայ հետ համառօտապէս ծանօթացնել. սակայն այժմենից առում եմ, որ մի անգամ պարապանած լաւը, եթէ անպատանաչայ՝ ես նորան կը հարուածեմ, ոչ միայն հարուածած լինելու համար, այլ նորան ուղղութիւն տալու համար. ես առանց կուսակցական ձգտման, կը հարուածեմ և կը պատասխեմ այլ ամէնը՝ „որը դէմ է ազգի հաւատակական շահերին, թէկուզ գոքա հնուամբ մեանգամ սրբութիւններ ճանաչուած լինէին“։

Այս է նաև իմ ուղղութիւնը։

Վանայ բնակիչների մեծ մասը բաղկանում է Հայերից, որոնք մեծաւ մասամբ նոտական առևտրականութեամբ են պարապում. մի մասը արհեստներով, որոնք վերջին տարիներս բաւականի ծաղկել են. մի մասը Վանայ շրջականերում քիւրդերին խաբելով, մի ուրիշ մասն էլ տերացութիւնով և վարժապետութիւնով. սակայն այժմ թէ վաճառականութիւնը, թէ արհեստները, թէ քիւրդերին խաբելը և թէ վարժապետութիւնը չեռին ասպիճանի բնիած են. արտաքին առևտրականութիւն բոլորովին չը կայ, որովհետև հաղորդակցական ճանապարհները բոլորն էլ վտանգաւոր են և երկիւղալի և որովհետև վաճառքը բաղկանում են այն տեսակ անհատներից, որոնցից իւրաքանչիւրը իւր շահն է մտածում միայն և իւր շահի համար կործանել է աշխատում իւր հայրենակիցին, իմ օտարական առանց իւր կործանումը աչքի առնելու՝ չէ կարող մուտ գործել այսպէս և գործ սկսել։ Ցաւում եմ որ առաջին թղթակցութիւնս խակ լցնում եմ ցաւալի յուզերով, սակայն բոլորն էլ ճշմարտութիւն են։ Պէտք է աւելացնել նաև որ վերջին տարի ծծել է տալի վաճառցոց արիւնը. նորա այժմ գոյութեան կռւռի մէջ են. նորա այժմ մտածում են միայն նիւթականը՝ մոռանալով բարոյականը, խակ որոնք նիւթականի վրայ մտածելու հոգ չունեն՝ բարոյական զարգացման մտածելը թողել են ազգասէրին, անկարողին, նորա պատճենում են, որ երկինք մի մասը շարժելով ամէն ինչ կարող են բարեփոխել. բայց երբէք չեն կամենում այդ կարող մասը շարժել։

Վանայ մէջ այժմ գանվում է վեց ծխական արական սեռի դպրոցները և երեք օրիօրդական դպրոցներ. Հինգ՝ մասնաւոր արական սեռի և մի հատ մասնաւոր օրիօրդական պանսիոններ. այդ բոլոր դպրոցներում, եթէ քիչ չի լինիլ՝ կարող եմ ասել որ կայ 200-ից աւելի աշակերտներ և աշակերտուհիք և 42-ի մօտ վարժապետներ, նոյնքան էլ և գուցէ խակ աւելի տիրացուներ և վեցի չափ էլ վարժուհիներ. սակայն պէտք է նկատել, որ այդ վարժապետները, բացի մի քանիսից՝ ոչինչով չեն զանազանվում մեր Հին—նահապետական դպրոցներից, որոնք ունէին տիրացու հնամոդ վարժապետներ, որոնք հետևում են ծեծելու մէտոդին և որոնք սակայն ամիսներով Թազականներին ազատելով՝ չեն կարողանում երբեմն ծառայական չնչին ռոճիկները ստանալ, այլ ընդհակառակն նորա արհամարհվում են Թազականներից և շատ անգամ վերջին աստիճանի սովրարար նախասովում. պետք համերեն որովհետև նորա ուրիշ ոչ մի տեղ վարժապետութիւն չեն կարող անել և այդ պատճառից գուրս՝ նորա ապրելու միջոց չունեն։

Ազգային վարչութիւնը, որը սահմանադրական բաղկացած է կրօնական, քաղաքական, դատական ատեաններից և տնտեսական ու ուսումնական խորհուրդներից՝ մի ամիս առաջ՝ բոլորովին անկարգ դրութեան մէջ էր. այդ այն միջոցին էր, երբ Ս. Հայրիկը հրաժարուելով առաջնորդութիւնից՝ բաւական ժամանակ այդ վարչութեան

վարժարանական գործն նկատմամբ։ Նորա բազմաթիւ համալսարանները (20-ից աւելի, չհաշուելով ուսումնական և դպրոցական համալսարանները), երբեմն հաղարաւոր ուսանողներով ազգի գիտութեան ամենաժիր գործարաններ են համարուած ամենայն լրատուած. նորա կլասսիկական և ռէալական գիմնազիաներին նախանձելով նախանձում է գրեթէ լուսաքանչիւր եւրոպական ազգ. նորա տարրական կրթութիւնը այնպիսի ամուր և լայն հիմք ունի, որ անգրագէտ մարդկիներ գոյութիւնը Գերմանիայում համարեա թէ անհնարին է դարձած։

Սերտ աշակցութեամբ այդ մտաւորական զարգացման հետ, որին և վաղուց հետէ մասնակցում էր ամբողջ ազգը, անհրաժեշտ յառաջ գնալ և հասարակային զարգացումը, որն որ արտայայտվում է ազգային և պետական կեանքի բարեւոր կազմակերպութեան մէջ։ Լաւ կարգաւորուած երևժուռք, լուսաւորուած վարչութիւն, քաղաքական և կրօնական մտքերի ազատ և հոխ տուր և առ, ազատ մամուլ և բեմ, կեանքի ամբողջ կազմութեան մէջ ամեն մի լաւագոյ մարդու ազնիւ և արժանաւոր գոյութիւնը ապահովող մի հաստատուն կարգ—բարձր կրթութեան և բարեչէն կենցաղավարութեան այդ բոլոր նշանները վաղուց և վեր կային Գերմանիայում և գրաւական էին տալիս, թէ ազգի մէջ գոյութիւն պետական միացման ձգտումների իրագործելու ժամանակին ազդէն մերձ էր։

լինչ որ բանած էր իւր գոյութեան ամենապայծառ օրերում։ Փութաջան հոգ տանելով մի կողմից զօրացնելու գիտութիւնն և ըստ կարելւոյն առատ լուսաւորութիւն տարածելու ժողովրդի ընդհանրութեան մէջ և միւս կողմից՝ հիմնովին վերաիարգմելու իւր բանակը, նա կանգնած է այժմ ամենայն մասամբ ուժեղ և հզօր, լինչ էլ ասէին իւր բազմաթիւ նախանձորդներն ու չարակամները։

Մարդկային ճակատագիրն ուրեմն կախուած չէ մարդկային կամքից. բայց անժխտելի է, որ մարդիկ գիտակցաբար կամ անգիտակցաբար ինքեանք են ստեղծում ազգային զօրութեան բարձր աստիճանի վրայ ամրարձող և նոցա թշուառութեան մէջ գահավիժող պայմանները։ Ազգերի կեանքի մէջ կատարուող դէպքերից շատերն չանկարծակի են կատարվում ամրոխի կարծիքով. բայց այդ չանկարծակին չատ աւելի գլխաւորապէս այն բանից, որ մարդիկ չեն ուզում նկատառութիւն դէպքերի բուն պատճառներին, այլ սիրում են բացատրել նոցա արտաքին և պատահական առիթներով։ Մեղնից շատերն ահա զարմանում են, ասում է միւս հեղինակը, որ 1877—78 թ. պատերազմը մի այնպիսի արդիւնք չտուաւ մեզ, որ գէմ վոքր և շատ գոհացնէր մեր հայրենասիրական զգացմունքը, մինչդեռ ամենապարզ դատողութիւնն անգամ կարծես թէ պիտի արգելէր մեզ մեծ մեծ քաղաքական արդիւնք սպասել մի միայն զօրքի քաջութիւնից։ Մեր զօրքը, չնայելով Պլեւնայի պատահարին, պատուով և վառքով կատարեց իւր պաշտօնը. բայց որովհետև զօրգրիմացարար նորա քաջութեան հետ ռուսաց պետութիւնն անկարող գտնուեցաւ մի այնպիսի կրթական, մտաւոր ոյժ ցոյց տալու, որն որ գօրավիգն լինէը մեր զինուորների արիութեան, հրաշալուրիչ հանդիսանար մեր պինքերով ազատուած ազգերին և յարգանք ազդէր դէպի մեզ բարեկամին և թշնամուն,—ուստի և մեր բոլոր Ֆիզիքական ու բարոյական Ճիգերի արդիւնքն ոչ այլ ինչ եղաւ, բայց թէ նոքա Բեռլինի կոնգրէսը և ապա՝ եթէ ոչ ազգերի, գէմ մեր զինքերի յաջողութեամբ ստեղծուած ու ազատուած պետութիւնների տանուտէրը գէպի մեզ։

Ազգային լուսաւորութիւն և քաղաքական բարեկարգութիւն, քաղաքական բարեկարգութիւն և ազգային լուսաւորութիւն—ահա թէ ուր ուզուած պիտի լինին մեր հայրենեաց հնաբազատ զաւակների բոլոր ուշք ու միտքը, որպէս զի Ռուսական կարօդանայ պահպանել նախնիների ձեռք բերած դիրքը ազգերի շարքում։ Ջմուռանանք ուրեմն պատմութեան տուած դասերը։

„Новости“.

Փ. Վ.

դլուխը Ղևոնդ վարդապետ Փեշտալամեանցն էր. Ս. Հայրիկը թէև պատուհասէն չէր խառնվում աղգային գործերին, այնու ամենայնիվ խառնվում էր և հրաժարեալ առաջնորդը նր, այդ գործոց մէջ խառնուելով՝ խառնեց նաև աղգային գործերը—ուսումնական խորհուրդը ցրուեցաւ. Ցէր Կոմիտաս անուամբ քահանայի մը օրինադասնցուելեամբ. անհեսականը բոլորովին չը լինելով առաջնորդարանի մէկներն անգամ հրաժարական էին տուել. այնտեղի ծառաները 6—7 ամսոյ չափ ռոճիկ չը ստանալով ամէն օր նորանոր կռիւներ էր տեղի ունենում առաջնորդական վոխանորդի հետ, որը բարեբաղտաբար հարուստ էր և ունէր սեպհական բնակուելու տներ: Քաղաքական և դատական ժողովոյ անդամները չունենալով մի ազդեցիկ առաջնորդ՝ զանց էին առնում ժողովուելն, իսկ կրօնական ժողովը ունենում էր նիստ, սակայն մեկն նստում էր և կանգնում, իսկ վնաս և կարգադրութիւն ոչինչ: Այդ միջոցներումն էր, որ տաճկներն սկսեցին ապականուելեան քսել հայոց եկեղեցիները դռներին. կառավարութիւնը և ցոյցս՝ քննիչներ նշանակեց, բայց քննութեան արդիւնքը գուցէ մինչև այժմ մնում է Հասան վաշայի մօտ և գործ պատճառաւ էր, որ լինչէս ասում են, „Մասիսը“ երկու ամսոյ չափ ևս գադարեցաւ, որովհետև տալել էր այդ դէպքը:

Ազգ. խշխանութեան այսպէս խառն և անկարգ դրութիւնը և նիւսոյ առնելով, վերջապէս ս. Հայրիկը գրել էր ս. պատրիարքին, որ իւր տեղը նշանակէ Լիմ անապատի վանահայր Հռչակաւոր Պօղոս եպիսկոպոսին, սակայն վերջինս, հակառակ ս. պատրիարքի մի քանի անգամ գրած հրամանագիրներին, հրաժարուեց վան գալուց, որովհետև յիշում էր, որ այդ այն ժողովուրդն էր, որ մի օր նորան մահու չափ հարուածում էր, իսկ այսօր նորան հրաւիրում էին իրենց առաջնորդական վոխանորդ: Ի վերջոյ հոկտեմբեր 11-ին, հազար Թախանձանօք մի քանի հոգևորականներ և աշխարհականներ, որոնց հետ ինքնակամ գնացել էր և ս. Հայրիկը՝ վան բերին Պօղոս սրբազանին և նստեցրին նորան առաջնորդական գահի վրայ՝ իւր վոխանորդ: Այժմ ահա սկսուեցաւ ազգ. խշխանութիւնը կարգի մտնել: Պօղոս եպիսկոպոսը (պէտք է Հմայեակ լսուել, առանց կրօնական ոգւոյ) սկսեց իւր ազդեցութիւնը հինից մի քանի օրում ցոյց տալ. նա գումարեց քաղաքական, դատական և կրօնական ատեաններըն, նաև տնտեսական ու ուսումնական խորհուրդները. կազմակերպեց վարչութիւնը և սկսեց գործել. նրա գալուց պէտ, առաջնորդարանի մարդիկները ևս առին կրնից հրաժարականը. ամբարները սկսեցին լցուել, իսկ առաջնորդարանը խնդրատու և դատ ունեցող անձերով. Պօղոս սրբազանը դատում է իրը հաշտարար դատաւոր. նա վարում է խշխանութիւնը այնպէս, ինչպէս հասարակապետական սկզբունքեան մէջ վարում է Ազգ. ժողովը իւր պրեզիդենտով. մինչև անգամ տաճիկները և քիւրդերն էլ գնում են Պօղոս սրբազանին իրենց դատի համար, որովհետև սրբազանը լաւ. ծանօթ է երկրին (վասպուրականին) ամէն ազդեցիկ քիւրդ էլ-ագասիներին (ցեղապետներին) և տաճիկ ագաների հետ, որովհետև նորա խօսքը լսելի է վալայի մօտ. ապացոյց այդ խօսքերիս. Պօղոս սրբազանը 14 օրուայ մէջ յետ դարձրեց և սկզբից տուաւ քիւրդերից գրաւուած այն 7 եղները, որոնք պատկանում էին մի գիւղացւոյ և որոնց ս. Հայրիկը 6 ամսուայ մէջ դեռ ևս չէը կարողացել լմնանալ թէ օրինք են գոյացել. ամէնուին խօսքս—Պօղոս սրբազանը քաջ քաղաքագէտ և կառավարիչ է, սակայն՝ հնամոլ է, իսկ Ս. Հայրիկը հրէհամոլ է, իսկ Ս. Հայրիկը կրթուած և հայերիս հանրածանօթ հայրենասէր գործ է, սակայն չունի կառավարչական տաղանդ. նա պարզ է, մեամիտ է, նորան խաբում էին, նորան խաղացնում էին, իսկ նա այդ չէը հասկանում. այսպէս նուէմբեր ամսում յառնվում է ս. Հայրիկի մի գործը, որից պարզ երևում է, որ վերջին ասպնջական մեամիտ անձն է:

Անշուշտ Ռուսահայերդ լսած կը լինիք 13 հայ մասնիչների ծեծուիլը և ս. Հայրիկի երկու նամակների լուսանցակուելեանը, որոնցից մէկը Բ. Դրան է տրել, իսկ միւսը պատրիարքին, որոնց մէջ նա յայտնում է, որ 13 մասնիչներին ծեծողները եղել են ժողովրդեան սինկլոը մասը:

Բացատրենք այդ կէտը:

Վանայ կուսակալը-վաշան՝ կոչւում է Հասան փաշա, այդ անձը քաղաքագէտ մէկն է, նա գիտէ վհատեցնել զանազան խորամանկութիւններով ազգի գործող հայրենասէրն մը. նա գիտէ, որ բռնութիւնը կարող է տարբացնել ամեն ինչ, ուստի աշխատում է բռնութեամբ ոչնչ անել, նա Թոյլ է տալիս մեծախոս և պոռոտախոս տաճկահայերին-վանեցւոց պոռոտալ և լռում է. այդ լռիւը վհատեցնում է Ճշմարիտ զգացում ունեցող հայերին, սակայն վերջիններս էլ գիտեն միայն դատարկ կարասի նման ղոշի և օրատումներ հանել և ուրիշ ոչնչ: Ս. Հայրիկի ստորագրութեան դէպքը այսպէս են պատմում:

Հասան-վաշան կանչում է Ս. Հայրիկին և նորան յայտնելով Թէ տէրութիւնը երեն (Ս. Հայրիկին) ամսական 25 ոսկի Թոշակ սահմանելով, հրաւիրում է նորան Պօլիս գնալ, սակայն Բ. Դուռը լրեն (Հասան-վաշային) հրամանէ ստացել, որ 13 հայերին ծեծողների գլխաւորներին պէտք է ձերբակալէ և Պօլիս ղրկէ իրը ապստամբներ, ուստի Ս. Հայրիկին էլ պէտք է ապստամբապետ Հանդիսանալ: Ս. Հայրիկը իւր պարզութեամբ խաբուում է այդ խօսքերից և վախենում է, ուստի վաշայի ներկայացած Թղթերին ստորագրում է, առանց ստուգելու գրուածքի իմաստը: Ս. Հայրիկը այդ միջոցին արդէն առաջնորդութիւնից հրաժարեալ էր, ուստի կարելի է այդ ստորագրութիւնը պարզ կրօնաւորի մը ստորագրութիւն համարել: Ստորագրած Թղթերից մէկը ուղարկուում է Բ. Դրան, իսկ միւսը պատրիարքարանին վաշայի և իրը Թէ վանայ առաջնորդի կողմից, դրանով Ս. Հայրիկը կարծում է, որ ազատից 13 մասնիչների ծեծողներին, սակայն նա չը կրցաւ մտածել, որ այդ Թղթերին ստորագրելով աւելի հաստատից ծեծողների չանցանքը—որովհետև երբ ծեծողները ժողովրդեան „սրնիայ“ և „սինկոը“ մասն էին, ուստի աւելի ևս խստագոյն պատժի են արժանի...

Ինչ լինէլ, Թէև մինչև այժմ այդ ստորագրութիւնը մեզ հայերիս, դեռ ևս ոչնչ ակներև վնաս չը տուաւ, բայց լսում ենք, որ ծեծողների գլխաւորներին ձերբակալելու մեաք կայ... Ընթերցողին ենք Թողնում գործս հետևանքը մտածել, միայն չը մոռանամ յիշեցնել, որ վանեցիք բաղխանում են իրենց շահը մտածող և շահու համար ընկերին մատնող անհատներից:

Կը շարունակուի:

«ՆՈՐ-ԴԱՐԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

(ՀԻՒՍԻՍՍՅԻՆ ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԴՈՐՇԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ)

Յունվարի 9-ին

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ. Երեկ աղնուական ժողովարանում Պետերբուրգի հայրենասիրաց ընկերութեան տուած կոնցերտում յօգուտ տասըն և վեց ուսումնարանների, կարգադրութեամբ Րուբինշտէյնի, բարեհաճեցին ներկայ գտնուել Նորին Մեծութիւնները և այլ բարձրագոյն անձինքներ: Դահլիճը հանդիսականներով լիքն էր. պատուանդը տեղերը բռնած ունէին օտար տերութիւնների ներկայացուցիչները, ազատիճանաւորները և պալատի բարձրատիճան պաշտօնեաները: Նորին Մեծութիւնների երեւալուն պէս հանդիսականները ոտքի կանգնեցին և պահանջեցին Հիմն, որի վերջանալուց յետոյ երգուեցաւ առաջին անգամ Թագադրութենից յետոյ, Թագադրական կանոնաւոր Մալիովի և Զայկովսկու:

Պրիօրով, Կօնկով և Լուբերթի ինաենդանների գործը կը քննվի տեղոյս գինուորական, նահանգական դատարանում յունվարի 26-ին:

ՍՏԱՎՐՈՊՕԼ. Երեկ գիշերը սպանուցան այստեղ մի մանրավաճառ, նորա կինը, երեք որդիքը և աղախինը: Կարծիքը մշակի վերայ է, որը տանտիրոջ հետ փախել է:

ԼԻՊԵՑԿ. Քաղաքային խորհուրդը վերջնական վճիռ կայացրեց՝ ընդունել հանքային ջրերը ակցիոներների ընկերութենից քաղաք մտցնելու:

ՕԴԵՍՍ. Հարաւ-արևմտեան ճանապարհների Ընկերութիւնը յայտնում է մտցնել նոր տարիքը մարտի 1-ին: Օդեսայի քաղաքային մասերում նաւահանգստում բեռները թափելու տարիքը կօնվեեր դրծիքների միջոցաւ մի չեմպերտի համար $2^1/_2$ կ. Օդեսայում և Սեվաստօպօլում ենթադրում են ձեռք գարկել էլեվատօրների շինութեանը:

ՐԻԳԱ. Այսօր այրուեցաւ Իեգելհօֆի թղթի գործարանի գլխաւոր շինութեան բաւականաչափ մասը, որը պատկանում էր բիզայի ակցիոների ընկերութեանը. հրդեհի պատճառները յայտնի չեն:

ՓԱՐԻԶ. Երեկ կառավարութեան ժողովում, որը աշխատում է տահմանադրութիւնը վերազնուել, ընդունեցաւ խնդրի լուծումը, որը հրաւիրում է պատգամաւորներին անմիջապէս պահանջել վերազնուելութիւնը պալատում:

Սրմատականները ժողով կազմելով, կարգադրեցին ստորագրութիւն բանալ այն անձինքների արձանի համար, որոնք մասնակցել են Փարիզի կոմունի ապստամբութեանը:

Կ. ՊՕԼԻՍ. Ֆ. Դուբոք հրամայեց Լօնդոնի տաճկաց դեսպան Մուսուրուս փաշին խօսակցելու Անգլիայի հետ եգիպտական գործերի մասին:

Խմբագիրը—Հրատարակիչ՝
ՍՊԱՆԴԱՐ ՍՊԱՆԴԱՐԵԱՆ.

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻԿԱՅ 1884 ԹՈՒԱԿԱՆԻՆ

„ՄԵՂՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ“

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐԸ

Կը հրատարակուի նոյն ուղղութեամբ և դիրքով

Տարեկան բաժանորդագինն է 10 ռուբլի. կիսամեայ 5 ռուբլի.

Թիֆլիսում ստորագրուել կարելի է 1) Խմբագրատանը, 2) ս. Շահվերդեանի գրավաճառանոցում, 3) ս. Զ. Դրլեզորեանի գրադարանում, 4) ս. Շահինեանցի Ծխախոտի խանութում (Աբջոյենց գուլերքում) և 5) ս. Տէր-Յովսէփեանցի խանութում (Մերզլեվի տանը, „Կաւկաս“ հիւրանոցի տակը: Իսկ օտարաքաղաքացիք Թող բարեհաճեն գիմել Խմբագրատուն.—*Въ Редакцію „МЕГУ АЙАСТАНИ“ —Тифлисъ.*

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.—I) Առաջնորդներ, II) Քաղաքական III) Բանասիրական, IV) Թղթակցութիւնք, V) Մանր լուրեր, VI) Խառն լուրեր, VII) Հեչլեհատն, VIII) Յայտարարութիւնք, IX) Պատասխանիք Խմբագրութեան,

ԾԱՆՕԹ.—„ՄԵՂՈՒՆ“ առաջնիայ տարին կը հրատարակուի շաբաթը ԵՐԵՔ անգամ, իսկ եթէ մէջտեղները ներեն և՛ ՉՈՐՍ կամ աւելի անգամ:

ՅԱՒՏԱՐԱԿՈՒԹ 1884 ԹՈՒԱԿԱՆԻՆ

„ԱՐԶԱԳԱՆՔ“

ՁԱՓԱԹԱԹԵՐԹԸ

ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ

ՄԻՀԻՒՆՈՑՆ ԴԻՐՔՈՎ ԵՒ ՀԵՏԵՒԵԱԼ ՊՐՕԳՐԱՄՄԱՅՈՎ.

I. Տեղեկութիւններ կառավարութեան գործողութիւնների և օրէնդրական մէջտղների մասին:—II. Առաջնորդող յօդուածներ հասարակական կեանքի նշանաւոր հարցերի վերաբերութեամբ:—III. Թղթակցութիւններ հայաբնակ տեղերից. ընդհանուր տեսութիւն հայ և օտար լրագիրների տեղեկութիւնների և կարծիքների:—IV. Տնտեսական և առևտրական հարցերի քննադատութիւն:—V. Յօդուածներ ժողովրդական կրթութեան վերաբերութեամբ:—VI. Սրատաքին տեսութիւն: Յօդուածներ և տեղեկութիւններ արտասահմանեան հասարակական և քաղաքական նշանաւոր անցքերի մասին:—VII. Կրիտիկա և Մատենախօսութիւն:—VIII. Ֆելիետօն:—IX. Խառն լուրեր:—X. Յայտարարութիւններ:

Տարեկան բաժանորդագինն է . . . . . 5 ր.
Կէս տարուանը . . . . . 3 ր.

Թիֆլիսում ստորագրութիւնն ընդունվում է խմբագրատանը և «Կենդրոնական դրավաճառանոցում»:

Օտարաքաղաքացիք դիմում են՝ Тифлисъ, въ Редакцію „Арцаганкъ“.

СЪ 1-го ЯНВАРЯ 1884 ГОДА

ВЪ ТИФЛИСѢ БУДЕТЪ ИЗДАВАТЬСЯ

НОВАЯ ЕЖЕДНЕВНАЯ (350 НУМ. ВЪ ГОДЪ) ЛИТЕРАТУРНО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ГАЗЕТА

„НОВОЕ ОБОЗРѢНІЕ“

подъ редакціею А. В. СТЕПАНОВА (бывш. редакторъ „Юридическаго Обозрѣнія“).

Объемъ газеты—печатный листъ средняго формата; программа—общая всѣмъ литературно-политическимъ ежедневнымъ изданіямъ.

Подписная цѣна съ пересылкою и доставкою; на годъ—**10** р.; на **6** мѣс.—**6** р.; на **3** мѣс.—**3** р. **50** к.; на **1** мѣс.—**1** р. **50** к.

Подписка (городская и иногородная) и объявленія (по **5** коп. за **строку петита**) принимаются **въ Тифлисѣ** исключительно **въ Газетномъ Агентствѣ В. Шавердова;** въ **С.-Петербургѣ-же** и **Москвѣ**—въ книжныхъ магазинахъ **«Новаго времени»**.

Временное (до 15-го декабря) помѣщеніе редакціи: Давидовская ул. Капанова, квартира редактора.

За газетой обезпечено **постоянное сотрудничество: кн. К. А. Бебутова, Вс. М. Гаршина, П. А. Измайлова, С. Н. Кривенко, Н. Я. Николадзе, И. А. Опочинина, А. Н. Плещеева, И. Ф. Тхоржевскаго, Гл. И. Успенскаго, Н. А. Шаврова.**

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 10-го января 1883 г. Տպարան Ա. Ա. Միխելսոնի ս. № 12. Типографія А. А. Михельсона, Гол. пр. д. № 12.